

ARXIU HISTÒRIC
MUNICIPAL
REUS

INFORMATIU ARXIU

06

GENER 2003

El futur de l'Arxiu

El nostre Arxiu haurà de treballar els propers anys en un nou projecte de futur. La seva ampliació pel que fa als espais és cada vegada més necessària perquè les nostres dependències estan plenes a vessar de documents.

Mentre es desenvolupa la nova Llei d'arxius de Catalunya, a l'Arxiu Històric Municipal de Reus treballarem per definir quines característiques haurà de tenir el futur Arxiu Municipal. Amb la segregació i concreció de quins fons formaran part del futur Arxiu Comarcal, prepararem aquest nou projecte arxivístic.

Després de concretar bona part del mapa dels equipaments culturals que la ciutat necessitava (teatres, biblioteques, museus, centres d'art), és imprescindible avançar també en la definició d'uns nous espais per al nostre Arxiu que permetin un millor accés als universitaris, als documentalistes, als historiadors, a tothom, perquè puguin investigar i recuperar el nostre passat.

Reculls històrics de personatges rellevants nascuts a la ciutat com Antoni de Bofarull, Antoni Gaudí, Josep Martí Folguera, Alexandre Frias, Joaquim Maria Bartrina, Marià Fortuny o els més contemporanis, Joan Rebull o Gabriel Ferrater s'han estudiat de manera intensiva, però el nostre fons permet la possibilitat de capbussar-nos en molts altres personatges: Cels Gomis, Eduard Toda, Güell i Mercader, Evarist Fàbregas, Pau Font de Rubinat, ...

L'Arxiu, tant l'històric com l'administratiu, acull una gran quantitat de documents (plànols, actes municipals, estudis de comptabilitat, facturació d'empreses, hemeroteca), la qual cosa ens permet fer un recorregut pels diferents perfils de la ciutat en el decurs de la seva evolució, tot passant per les èpoques més esplendoroses de l'exportació, pels millors moments de l'activitat artística o literària i per les diferents conjuntures econòmiques. Ens permet també observar l'evolució del padró d'habitants, estudiar la configuració urbana, o conèixer les vicissituds en els moments de crisi de la població.

El futur de l'Arxiu Històric Municipal passa per la millora del servei públic i per l'ampliació d'espais, i ens ajudarà a descobrir aquesta font inesgotable d'història de la qual forma part la gran quantitat de documentació del nostre fons.

Xavier Filella Fargas

Tinent d'alcalde

Regidor de Cultura de l'Ajuntament de Reus

Edita: Regidoria de Cultura. Arxiu Municipal, Reus
Director: Ezequiel Gort

AHMR: Plaça del Castell 3A • REUS
AGA: Rafael de Casanoves, 6 • REUS
Tel. 977 774 760 • Fax 977 775 505

Foto portada: Antoni Gaudí (IMMR)

DL: T-1442-97
Imprimeix: Arts Gràfiques l'Estel

Els documents de Gaudí als arxius de Reus¹

Ezequiel Gort Juanpere

Els arxius guarden la memòria pública de les persones. Hom hi registra i hi queda reflectida tota la seva activitat, si més no en els seus trets vitals: el naixement, els estudis, l'habitatge, el casament, l'activitat professional i la mort; i fins i tot hi queda prou notícia dels aspectes més íntims, que penetren en els béns privats, i encara, sovint, en les actituds.

Tota aquesta informació acumulada és després fonamental per aprofundir en el coneixement de les persones i de les comunitats per refer la seva història. Vegem-ho en el cas d'Antoni Gaudí.

Va néixer i va residir a Reus fins que va marxar a Barcelona per seguir-hi els estudis. Als arxius de Reus, doncs, s'hi troba la informació bàsica relativa a aquesta primera etapa de la seva vida.

En primer lloc cal consultar l'Arxiu Parroquial, on es conserva el registre del seu bateig, al llibre 26, foli 173. Pel registre núm. 474 de dit llibre, sabem que va néixer a dos quarts de deu del matí del dia 25 de juny de 1852 i que a l'endemà va ser batejat a l'església de Sant Pere pel prevere i vicari de la parròquia, Josep Cases, i que se li van imposar els noms d'Antoni, Plàcid i Guillem; així mateix informa de qui eren els pares, els avis i els padrins.

Els seus pares, Francesc Gaudí Serra i Antònia Cornet Bertran, s'havien casat en aquesta mateixa parròquia el 1843, un acte que figura registrat al llibre núm. 10 de la sèrie de matrimonis.

I com Antoni, als llibres corresponents —núms. 25 i 26 de la sèrie de batejos— hi consta el dels seus germans: Rosa (1844), Maria (1845), Francesc-Narcís (1848), i Francesc-Agustí (1851).

A l'Arxiu Parroquial, finalment, també s'hi troba el registre de la confirmació: Antoni Gaudí va ser confirmat pel bisbe de Puerto Rico, Gil Esteve, el 10 de setembre de 1853. Tenia aleshores, doncs, no gaire més d'un any d'edat. El document mostra com va ser confir-

mat juntament amb un cosí germà que també es deia Antoni: Antoni Gaudí Tarragó².

Després hi ha la documentació de l'Arxiu Municipal. Aquí es conserven alguns documents que esmenten al seu pare, Francesc Gaudí, pels quals se sap —entre altres aspectes— que tenia la caldereria al carrer de Sant Joan. Va ser, en diferents moments, als números 4 i 8.

D'aquestes dues cases —que no van ser mai propietat de Francesc Gaudí, sinó que n'era el llogater—, pel que fa a la primera, el número 4, se'n coneix un dibuix³, atribuït a Càstul Soberano, en el qual es pot observar que era una casa molt petita —d'acord amb el dibuix, no tenia sortida pel carrer de Sant Llorenç— formada per la planta baixa, on hi devia haver la caldereria, i un pis en el qual sembla que hi van residir.

La casa número 8 devia permetre tenir un taller més gran, però a diferència de l'anterior, només hi havia uns baixos, sense cap pis. Tanmateix, quan Antoni Gaudí es va matricular l'any 1864 al Col·legi de les Escoles Pies, tant ell com el seu pare van posar per adreça la de l'obrador. En aquesta època no vivien al carrer de Sant Joan, sinó al de Sant Vicenç.

Sobre la casa número 8 del carrer de Sant Joan, l'Arxiu Municipal conserva un expedient (de la sèrie de Foment, sense número) de 1880: el 21 de setembre d'aquest any, el propietari de la casa, Jaume Rius, va demanar permís a l'Ajuntament per aixecar-hi un pis i d'aquesta manera poder igualar la façana amb la de la casa del costat, el número 6 —que tenia un pis d'alçada i que també era seva— i a la qual també hi volia introduir algunes modificacions.

Les obres es van iniciar immediatament. Al número 6 va obrir una porta a la planta baixa i una finestra al primer pis, en el qual ja hi havia un balcó. Al número 8 va ampliar la

1. Aquest article es va publicar al catàleg de l'exposició "Gaudí&Reus", p. 109-118.

2. A les sèries de l'Arxiu Parroquial també hi ha notícia dels diferents avantpassats reusencs de Gaudí. Vegeu PITARCH, M. Teresa, *Empremtes de Gaudí a Reus*, ps. 13-35.
3. Publicat per GUIX, Josep M. a *Defensa de Gaudí*, p. 161.

porta dels baixos i va bastir un pis que havia de tenir un balcó. Aquestes obres es van fer a causa de la construcció d'una altra casa que el mateix propietari estava bastint a la banda del darrere, al carrer de Sant Llorenç.

Però en Rius va tenir alguns problemes. Primerament, perquè les obres d'ampliació de la porta no s'ajustaven al projecte que havia presentat i, després, perquè en eixamplar la porta es va trobar que un arbre del carrer no li permetia el pas dels carros (al dibuix de Soberano s'observen aquests arbres), per la qual cosa es va haver d'arrencar. Potser no va acabar d'enllestir les obres d'aquest pis, ja que un any més tard —tot i la pressa inicial, encara no hi havia fet el balcó, o potser no l'havia fet bé, ja que l'Ajuntament, l'1 de desembre de 1881, li va comunicar que havia d'ajustar la façana al projecte que havia presentat.

Sigui com sigui, i malgrat el volum que semblen tenir aquestes obres, tot va anar a terra molts pocs anys després, el 1887 quan, el mateix propietari va aterrar les cases 2, 4, 6 i 8 del carrer de Sant Joan per bastir-hi un nou

edifici del qual l'Arxiu Municipal també en conserva el projecte (és l'expedient de la sèrie de Foment, número 71 de l'any 1887), i van desaparèixer, d'aquesta manera, els antics locals que havien ocupat els Gaudí. El nou edifici, que feia xamfrà amb la plaça de Prim i els carrers de Sant Joan i de Sant Llorenç, es va conservar fins a l'any 1968, que va ser substituït per l'actual.

La casa del carrer de Sant Vicenç —on els Gaudí van viure, almenys, entre els anys 1862 i 1868— i amb façana també al carrer de l'Amargura, avui encara existeix tot i que parcialment està modificada. Llavors aquesta casa era propietat dels avis materns d'Antoni Gaudí: Antoni Cornet i Maria Bertran.

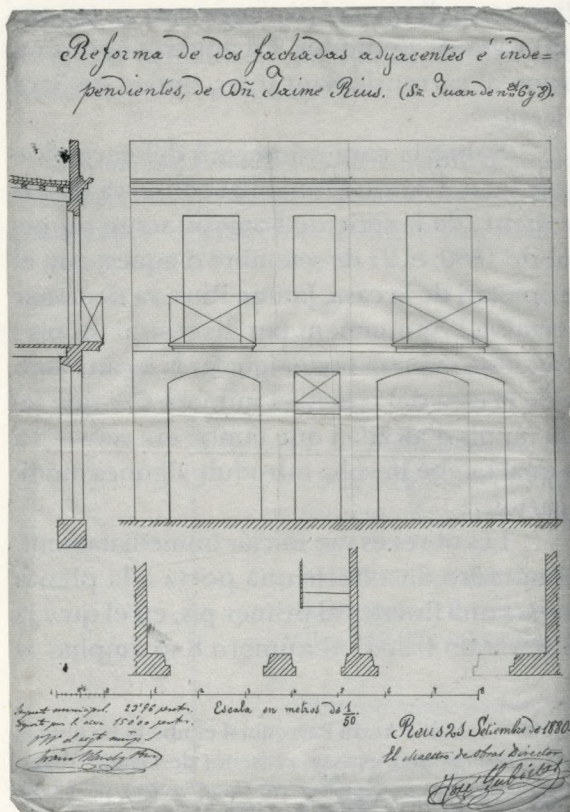
Antoni Cornet la va adquirir el 23 de febrer de 1831 i hi va establir el seu obrador —era calderer, com el pare d'Antoni Gaudí—, el qual tenia entrada pel carrer de l'Amargura. La casa aleshores només tenia un pis en el qual residia la família Cornet, formada pel matrimoni i tres filles, Maria, Rosa i Antònia, aquesta darrera, va ser la mare d'Antoni Gaudí.

Sobre aquesta casa, l'Arxiu Municipal conserva dos documents: la venda que el 1878 en va fer Antoni Gaudí —en representació de la seva família— a favor del metge Joan Magriñà i, després, l'expedient relatiu a les obres d'ampliació que hi va fer el nou propietari, el 1885.

Del document de venda se'n conserva l'original —que és a l'Arxiu Comarcal— al protocol del notari Plàcid Bassetas (escriptura núm. 189 del protocol de l'any 1878) i una còpia de l'anterior, mecanografiada, a l'Arxiu Municipal. Aquesta còpia va ser autenticada pel secretari accidental de l'Ajuntament, el 30 de març de 1953.

Mercès aquest document, sabem que els avis d'Antoni Gaudí, així com la seva mare, van morir intestats, de manera que els hereus van haver d'acudir al jutjat de primera instància de Reus per tal d'assolir aquesta condició i poder disposar lliurement de la casa, que era l'única propietat que tenien a la ciutat i que van vendre el 1878.

Taller de la caldereria
de Gaudí, carrer de
Sant Joan, 8.
AHMR

Sobre el salvament dels arxius reusencs durant la Guerra Civil

Jaume Massó Carballido

Director del Museu Salvador Vilaseca

En aquest moment, tots els membres de la família vivien a Barcelona, al carrer del Consell de Cent, 370. Llavors Antoni Gaudí, ja arquitecte, va ser l'encarregat de vendre la casa de Reus —en nom propi i com a apoderat de la seva germana i de les seves ties— al metge Joan Magriñà pel preu de dues mil lliures, que equivalien a cinc mil tres-cents trenta-tres pessetes i trenta-tres cèntims.

La casa, fins aquest moment, disposava de planta baixa i d'un sol pis. El 1878 a la planta baixa, que s'hi entrava per les dues portes que hi havia al carrer de l'Amargura, hi havia un magatzem, mentre que pel carrer de sant Vicenç hi havia una sola porta per la qual s'accedia al pis. El nou propietari, el 1885, hi va fer obres d'ampliació: és l'expedient de la sèrie de Foment núm. 17 de l'any 1885.

Joan Magriñà hi va aixecar un pis més, sembla que sense modificar la part de la façana corresponent als baixos i al primer pis, de manera que, avui, i si més no parcialment, la façana segueix conservant la mateixa fesonomia que devia tenir quan hi vivien els Gaudí.

L'Arxiu Municipal conserva encara un altre document relatiu a aquests anys: és el Llibre de Quintes de 1874, en el qual consta de nou que la seva adreça és al carrer de Sant Joan, sense indicar-hi, però, cap número. En aquest moment, de fet, vivia a Barcelona on seguia els seus estudis. Va ser quintat el 22 de gener de 1874 i, una setmana més tard, el dia 31, en no haver presentat cap al·legació, va ser declarat soldat.

De la seva etapa com a arquitecte, l'única relació professional amb la ciutat va ser la frustrada intervenció al santuari de Misericòrdia el 1903, de la qual només es coneixen dos esbossos conservats al Museu de Reus. Malgrat no conservar-se el projecte, l'Arxiu Municipal en conserva la informació: a l'expedient de la sèrie de Foment núm. 62 de l'any 1903 i al llibre d'Actes del Ple d'aquest mateix any, així com a la premsa de l'època.

Mercès aquestes fonts, se sap que la Junta d'Administració del Santuari li va encarre-

gar el projecte de construcció d'una nova façana a Misericòrdia; que Gaudí va fer tancar la plaça lateral del santuari com a pas previ dels treballs i que les queixes dels propietaris de la rodalia van fer treure la tanca el 1904, quan les obres ja eren a punt de començar.

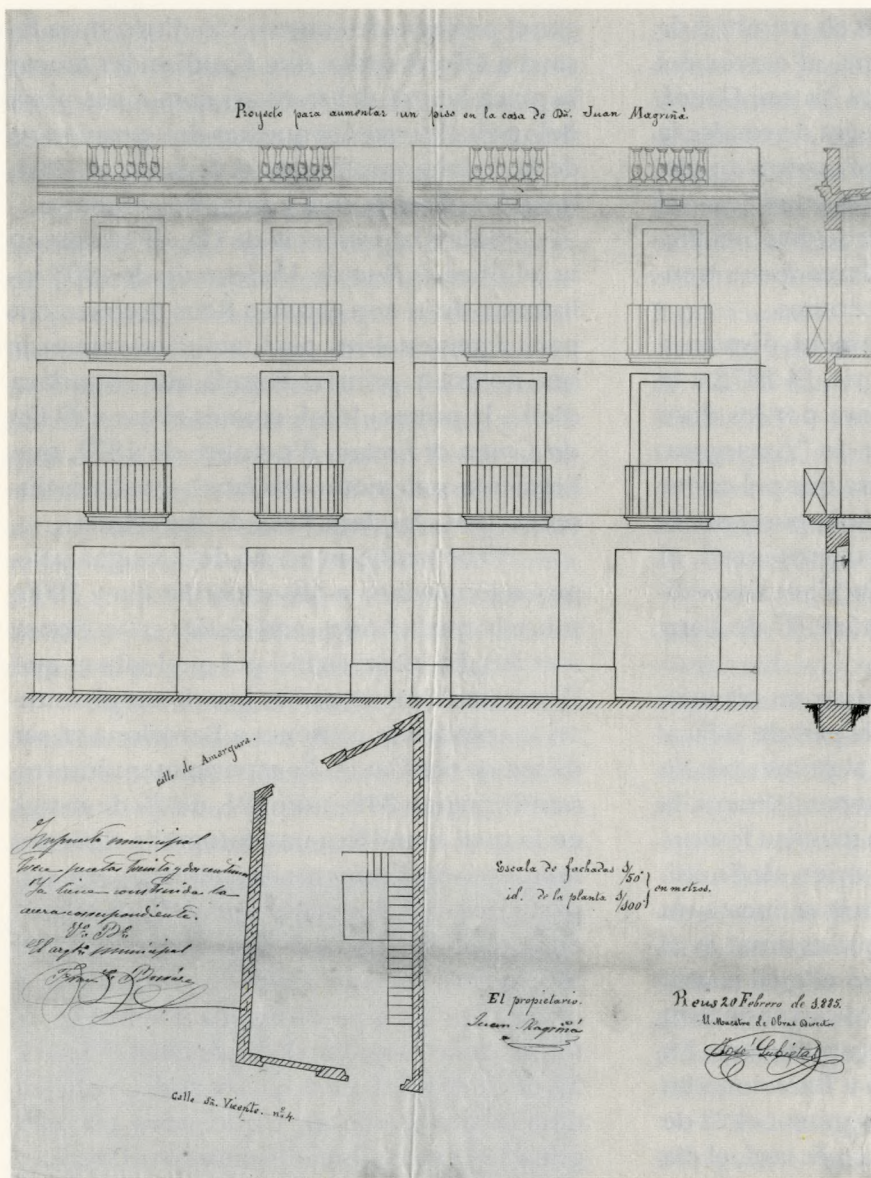
Sobre la presència de Gaudí a la premsa, el *Diari de Reus* de 15 de maig de 1903 informava de la seva estada a Reus precisament per a aquestes obres, però també cal remarcar que no era la primera vegada que es parlava d'ell a la premsa local, com és el cas d'*El Eco del Centro de Lectura* d'octubre de 1879, que l'esmenta amb motiu dels fanals que havia dissenyat per a la plaça Reial de Barcelona⁴.

O bé també en ocasió de la magna pelegrinació mariana a Misericòrdia l'any 1900, sobre la qual el *Setmanari Catòlic* en va donar una àmplia informació i pel qual sabem que l'estendard que va portar i va donar al santuari la colònia de reusencs a Barcelona va ser dissenyat per Gaudí. És especialment interessant la pàgina 349 (núm. 21, de 26 de maig) en la qual es publica una fotografia d'alguns membres de l'esmentada colònia —en van participar uns dos-cents— amb l'estendard, en la qual fotografia es pot observar en primer terme Antoni Gaudí. Es tracta d'una imatge fins ara gens divulgada. I també és interessant la fotografia de la pàgina 477 (núm. 29, de 21 de juliol) en la qual es poden veure els diversos estendards que participaren a la pelegrinació i entre ells el dissenyat per Gaudí.

L'Arxiu Municipal també conserva la documentació de la relació de la ciutat amb l'arquitecte després de la seva mort, com és l'acta del Ple de l'Ajuntament de 17 de juny de 1926, en la qual s'esmenta l'assistència als actes fúnebres d'una representació municipal, presidida per l'alcalde de la ciutat, en Jaume Plana. I després n'hi ha d'altres, com per exemple, durant la República, les actes esmenten una beca de mil pessetes que portava el nom de Gaudí, o bé els canvis dels noms dels carrers, els homenatges...

⁴ Citat per ANGUERA, Pere, a "Gaudí, reusenc", a *El Punt*, del dia 3 de gener de 2002.

Casa de Gaudí,
carrer de Sant
Vicenç, 4.
AHMR.

Són també interessants els apunts de Pere Rius —conservador del Museu durant la República— que documenten d'on van sortir els objectes de Gaudí que conserva el Museu: “visito al Sr. Mingo Sugrañes i no hi és, dec tornar-hi demà a les deu”, “visito novament al Sr. Sugrañes que recollirà tot lo d'en Gaudí i escriurà per anar-ho a recollir a la Sagrada Família”, o bé el “Registre-borrador” fet també per Pere Rius en el qual figura, als fulls 14 i 15, l'inventari dels esmentats objectes.

Sobre els homenatges es conserva el lli-

gall “Gaudí, 1878-1956” que inclou els següents materials:

— Un díptic, imprès, que conté el programa de l'homenatge que, organitzat per Ràdio Reus i el Setmanari Reus en col·laboració amb els Amics de Gaudí va retre la ciutat de Reus a Gaudí a Barcelona, el 3 de juny de 1956.

— Un díptic, imprès, amb el catàleg de l'exposició organitzada pels Amics de Gaudí amb fotografies i maquetes que es va fer al Saló del Tinell, a Barcelona, l'any 1956.

— Una circular, ciclostilada, de la Confraria de Sant Bernat Calbó de Barcelona informant als confreres, entre altres activitats, dels actes sobre Gaudí que s'havien de celebrar a Barcelona el dia 3 de juny de 1956.

— Còpia mecanografiada i autenticada de l'escriptura de compravenda atorgada per Antoni Gaudí relativa al carrer de

Sant Vicenç, 4, ja comentada més amunt.

— Recull de premsa (1951-1952). Hi ha els articles (el retall corresponent del diari o bé en alguns casos, el text transcrit, mecanografiat) publicats a la premsa amb motiu del centenari del seu naixement.

Finalment, i també a l'Arxiu Municipal, cal esmentar un volum de gran format que conté els retalls de premsa que es van publicar l'any 1971 a tot l'Estat. Les notícies que s'hi recullen giren, fonamentalment, entorn de la polèmica que aleshores hi havia sobre les obres de la Sagrada Família.

Sobre el salvament dels arxius reusencs durant la Guerra Civil

Jaume Massó Carballido

Director del Museu Salvador Vilaseca

És prou sabut que els fons documentals pertanyents a l'Església catòlica van ser els que van patir les conseqüències més negatives de la revolució provocada per la rebel·lió militar de mitjan juliol de 1936. La destrucció dels arxius eclesiàstics va ser una de les activitats preferides dels nombrosos escamots d'incontrolats dispersos arreu del país. El foc i les fàbriques de paper van malmetre una part considerable del llegat documental català, tot i que a molts indrets es van poder salvaguardar els documents gràcies a la intervenció de funcionaris o representants de les autoritats republicanes o per l'actuació decidida —i sovint arriscada— de persones particulars convençudes del valor patrimonial d'aquells menyspreats *papers vells*.¹

L'acció legislativa de la Generalitat

El *Butlletí Oficial de la Generalitat de Catalunya* (BOGC) del dia 25 de juliol de 1936 (tot just una setmana després del començament de la guerra civil) va publicar un decret del Departament de Cultura, signat pel president Lluís Companys i pel conseller Ventura Gassol, per mitjà del qual la Generalitat "s'incauta [sic] de tots els materials i objectes d'interès pedagògic, científic, artístic, històric, arqueològic, bibliogràfic i documental, que es trobin situats en els edificis o locals d'institucions públiques del territori de Catalunya afectats pels actuals esdeveniments, o que a judici dels senyors Comissaris de la Generalitat, Alcaldes i altres Autoritats legals podessin esser-ho".

Al mateix temps, el decret designava els comitès antifeixistes perquè possessin "sota la salvaguarda de les Milícies ciutadanes i altres

forces a les ordres de les autoritats constituïdes, tots els susdits materials i objectes, en els locals on es trobin o en altres de les localitats respectives, si les condicions d'aquells no oferissin les degudes garanties de seguretat per a llur conservació o custòdia", tot assenyalant que "els Alcaldes, com a tals i en llur condició de Presidents dels Comitès esmentats, donaran compte del compliment d'aquesta disposició al Conseller de Cultura de la Generalitat, pels mitjans de comunicació més ràpids que tinguin a llur abast".²

El 7 d'agost, el BOGC va publicar un decret del Departament de Justícia i Dret, signat per Companys i pel conseller J. Quero i Molares, en què —entre altres coses— es deia que "els béns de l'Església i de les Ordres i Congregacions Religioses seran confiscats per la Generalitat, i es dedicaran, d'una manera especial, a obres de caràcter sindical i social, així com al compliment dels serveis administratius de la Generalitat. Resten exceptuats els béns comunals i les cases parroquials, de les esmentades Corporacions, els quals passaran en plena propietat als Ajuntaments respectius".³

El 9 d'agost va aparèixer un altre decret de Cultura, datat el dia 4, referent a la protecció de "la riquesa documental de Catalunya" i en el qual es decretava que "tota documentació anterior al segle XIX i procedent d'Institucions públiques, Corporacions i Comunitats de tota mena i patrimonis familiars de l'antiga noblesa", quedava "a disposició de la Generalitat de Catalunya", compresos "els Arxius Municipals, Notarials, Judicials, Parroquials, Episcopals, Conventuals, Capitulars i altres de similars". El mateix decret encarregava a la Secció d'Arxius del Servei del Patrimoni Artístic, Històric i Científic de Catalunya la "cura del compliment de les disposicions del present Decret amb la urgència que les presents circumstàncies imposen".⁴

1. Vegeu A. DURAN I SANPERE, "Els arxius documentals de Catalunya durant la guerra dels anys 1836-1939", *Barcelona i la seva història*, volum 3 (*L'art i la cultura*), Barcelona 1975, pp. 622-639; J.E. ZAMORA I ESCALA, "El salvament dels arxius catalans durant la Guerra Civil espanyola (1936-1939)", *Lligall*, núm. 16 (2000), pp. 85-151; C. ESTRADA I CAMPANY, "La salvaguarda dels arxius catalans durant la guerra civil", *Serra d'Or*, núm. 498 (2001), pp. 461-467; J.M.T. GRAU PUJOL & M. GÜELL, "La crònica negra de la destrucció d'arxius a la demarcació de Tarragona", *Lligall*, núm. 18 (2001), pp. 65-120.

2. BOGC, núm. 207, 25-VII-36, p. 708.

3. BOGC, núm. 220, 7-VIII-36, p. 946.

4. BOGC, núm. 222, 9-VIII-36, pp. 988-989.

El salvament documental a Reus

Pel que fa a Reus, la primera notícia coetània —relativa al salvament d'arxius de la ciutat— la trobem en una nota publicada el 24 de novembre del mateix 1936 al *Diari de Reus*: “Pel personal del Museu Municipal s'està procedint a la classificació per anys i conceptes [de] l'arxiu de l'ex Parròquia de Sant Pere. Els volums corresponents als anys del 1836 al 1871 passaran al Registre Civil del Jutjat Municipal, per al servei del públic, tota vegada que en aquells anys no es realitzaven altres registres de moviment de població que els parroquials. Cal fer constar que aquesta tasca del nostre Museu i les altres molt diverses que realitza actualment el seu personal, són d'una gran utilitat, de la qual Reus en un temps no llunyà en gaudirà els seus resultats”.⁵

El responsable d'aquestes tasques de classificació era el conservador del Museu de Reus (a més de delegat local dels diferents serveis patrimonials de la Generalitat), Pere Rius i Gatell.⁶ Uns quants anys més tard, ja a la postguerra, el director del mateix Museu, Salvador Vilaseca, recordava —entre altres mèrits del seu antic col·laborador— que Rius “con una temeridad digna del mayor elogio, pudo salvar el Archivo Histórico de la Real Congregación de la P. Sangre, con su importante documentación, que data del siglo XVI, [así como] gran cantidad de objetos pertenecientes a la misma y especialmente dos notables armaduras de dicho siglo que la Congregación guarda desde tiempo inmemorial [y figuran en la procesión del Santo Entierro]. La conservación de todo ello se debió a la feliz casualidad de no haberse propagado el fuego a unas habitaciones altas, donde se guardaban el Archivo y dichos objetos, hecho que pasó desapercibido a los rojos. / También se debe principalmente a su

intervención la salvación del valiosísimo Archivo Prioral, que contiene una enorme cantidad de documentos de los siglos XIII a XVIII, cuidadosamente recogido después de ser [sacado, por la horda,] echado a la calle desde la Casa Prioral [con el fin de convertirlo en pasta de papel]”.⁷

Pel que sabem, els arxius municipals i la majoria de fons civils reusencs (inclosos els notariais) van romandre incòlumes durant el primer any de guerra. En la sessió ordinària de la Comissió Permanent del Consell Municipal corresponent al dia 31 d'agost de 1937, el regidor de Cultura, Antoni Llauredó (representant de la CNT), va llegir: “una exposició [...] sobre catalogació de l'Arxiu Municipal, tasca que té assignada en la competència de la seva Conselleria, trobant molt estrany s'hagi procedit al trasllat de local de l'Arxiu Municipal, sense abans haver-ho avisat del moment de portar-lo a cap”. L'alcalde, Ramir Ortega, reconegué que: “en efecte, el Conseller-Regidor de Cultura té la competència de la catalogació de l'Arxiu Municipal”, però tot seguit explicà “que si aquest [arxiu] ha estat traslladat de local, és degut a acord pres per aquesta mateixa Comissió”.

En la sessió del dia 7 de setembre, el regidor Llauredó va explicar al Consell Municipal el detall d'un “dictamen de Cultura sobre reorganització de l'Arxiu Municipal”. El Consell acordà deixar sobre la taula el text, tot donant temps “perquè el Conseller de Cultura faci unes gestions prop del Comissari d'Arxius de la Generalitat Rius, el metge Vilaseca i de l'Arxiver i cronista”. Una setmana després, el dia 14, es llegeix un nou dictamen sobre el tema, dictamen que aquesta vegada fou aprovat.⁸

Aquell mateix setembre de 1937, i segurament relacionat amb el dictamen suara esmentat, Pere Rius redactava un molt interes-

5. Vegeu J. MASSÓ CARBALLIDO, “Notes sobre la Prioral de Sant Pere durant la guerra civil”, *El retaule major de la Prioral de Sant Pere de Reus*, Reus 1997, pp. 175-187.

6. Vegeu J. MASSÓ CARBALLIDO, “Notes sobre el salvament del patrimoni artístic religiós a Reus i Tarragona (1936-1937)”, *Guerra civil a les comarques tarragonines (1936-1939)*, Tarragona 1999, pp. 243-266, i “En record de Pere Rius (1898-1973), conservador del Museu de Reus”, *Informatiu Museu*, núm. 16 (1999), pp. 13-15.

7. Document mecanoscrit, sense data, conservat a l'arxiu del Museu Salvador Vilaseca. Els mots transcrits entre claudàtors van ser ratllats (suprimits o substituïts) pel mateix autor. Vegeu J. MASSÓ CARBALLIDO, “El Museu de Reus i el salvament del patrimoni (1936-1937)”, *Informatiu Museu*, núm. 19 (2000), pp. 14-15.

8. Segons les transcripcions mecanoscrites —de vegades incompletes— de les sessions, conservades a l'AHMR.

sant *Informe referent a l'antic Museu Municipal de Reus, i possibilitats de creació del nou Museu Comarcal, que presenta al conseller de Cultura de l'Ajuntament de Reus, N'Antoni Llauradó Muntanyola, el conservador del Museu Municipal i delegat de la Comissaria General de Museus de Catalunya*. En aquest informe, i entre moltes altres coses, Rius detallava els diversos "treballs de salvament i classificació" que havia endegat fins aleshores: "[...] Des del Juliol de l'any passat ençà, primerament com a Conservador del Museu Municipal i molt aviat com a Delegat de la Comissaria General de Museus a la Regió IV, ens ha calgut tenir cura de salvar, tant a Reus com a la comarca i àdhuc a la resta de l'ex-província (en aquest cas darrer en companyia dels Srs. Mallol i Rebull), nombrosíssims objectes de valor històrica i artística, la destrucció o pèrdua dels quals hauria estat, altrament, segura. / Aquesta labor ha estat sovint difícil i, a vegades, perillosa. A Reus, han estat salvades, entre altres moltes coses [...], tots els arxius eclesiàstics, i alguns de particulars. D'aquests arxius, cal remarcar el Prioral o Comunal, comprenent tots els manuals de l'escribania pública a partir del segle XIII; el de la Comunitat de Preveres de Sant Pere; el de la Congregació de la Sang, des del segle XVI, tots recollits en moments veritablement crítics [...]".⁹

A aquests fons hem d'afegir un important lot cedit —pocs mesos enrere— a l'Ajuntament de Reus per un regidor del municipi de Vallfogona de Riucorb, de cognom Tudó. D'aquesta cessió en donen compte una carta d'agraïment, signada el 22 de juny de 1937 per l'aleshores president del Consell Municipal de Reus, Antoni Llauradó, i un inventari sumari dels documents lliurats pel "camarada Tudó", entre els quals podem esmentar diversos pergamins i volums manuscrits relatius a la parròquia de Vallfogona i al famós literat Francesc Vicenç Garcia (inclòs un quadret amb el seu "testament autèntic [...], tacat d'oli").¹⁰

9. Mecanoscrit conservat a l'arxiu del Museu Salvador Vilaseca.

10. La carta i l'inventari citats es conserven a l'AHMR, juntament amb els documents del Rector de Vallfogona.

El 2 d'octubre, el *Diari de Reus* informava que "per personal adient s'estan efectuant els treballs de classificació del material que encara existeix als baixos de l'Hospital, on hi havia instal·lat l'Arxiu Municipal, el qual ha estat traslladat al nou edifici de l'Ajuntament".

En la sessió municipal del 12 d'octubre es va donar compte que "les obres impreses de l'Arxiu" es traspassaven "a les estanteries de l'Escola de Treball, en caràcter de dipòsit, previ inventari".¹¹ La raó d'aquests trasllats cal cercar-la en què s'havia d'instal·lar, als baixos de l'Hospital, el Cos de Bombers de la ciutat.¹²

El projecte de l'Arxiu Històric

El 31 d'octubre de 1937, el *Diari Oficial de la Generalitat de Catalunya* (DOGC) publicava un decret, datat el dia 26, que retornava als ajuntaments la facultat de vetllar pel "Patrimoni Històric, Artístic i Científic que es trobi en llur terme municipal", per bé que "els objectes arqueològics, artístics, documentals i bibliogràfics, com són obres de pintura i escultura, exemplars de ceràmica, mobiliari, orfebrenria, indumentària, llibres i documents procedents d'esglésies, d'associacions religioses i civils o de particulars, que hagin estat apropiats per Municipis, Sindicats, Centres polítics, Comitès i particulars, són considerats Patrimoni nacional, i en conseqüència prohibida llur cessió o alienació, per tant, hauran de tenir-los en les millors condicions de conservació i seguretat i en trametran inventari al Departament de Cultura de la Generalitat".

El decret, a més, especificava que "la Generalitat, per mitjà del Servei de Protecció del Patrimoni Històric, Artístic i Científic de Catalunya, proveirà en la forma més convenient i segons les circumstàncies de cada cas a la salvaguarda i utilització cultural dels objectes esmentats".¹³

Vegeu L. VILASECA BORRÀS, "Nota sobre el Archivo Histórico Municipal de la ciudad de Reus", *Biblioeconomia*, núm. 14 (1947), pp. 66-67.

11. Segons la transcripció mecanoscrita de l'acta corresponent.

12. Vegeu el *Diari de Reus*, núm. 266, 19-XI-37.

13. DOGC, núm. 304, 31-X-37, pp. 470-471.

Totes aquestes disposicions legislatives, dictades en plena Guerra Civil, són exemples evidents de la decidida voluntat oficial de protegir el patrimoni cultural. Ateses, doncs, les especials circumstàncies del moment, hom va intentar d'aprofitar-les per crear, a Reus, un arxiu històric amb tots els ets i uts. Sembla que de fer les gestions amb Barcelona se'n va encarregar Salvador Vilaseca, director honorari del Museu Municipal i bon amic d'Agustí Duran i Sanpere, cap de la Secció d'Arxius de la Generalitat. El 19 de novembre de 1937, Duran i Sanpere va trametre a Vilaseca un ofici en què parlava de la qüestió: "li envio l'esborrall [sic] convingut. Vostè el repassa, el millora i el cursa si li sembla bé. Ja me'n tindrà al corrent. / La qüestió del personal no podrà tenir estat fins després que l'Ajuntament haurà comunicat la seva decisió. Estic mirant de poder-li enviar uns pocs diners per a les despeses inicials de recollida, ordenació, etc., però m'estimaria més que prèviament hagués rebut la relació sumària dels Arxius recollits".

L'esborrany annex era aquest: "l'Ajuntament de Reus, té actualment sota la seva protecció un conjunt documental històric format pels Arxius que durant el període revolucionari de 1936 foren salvats per la intervenció oficial o per l'esforç i abnegació particular. Pel Decret del dia 4 d'agost de 1936,¹⁴ els Arxius Històrics foren incautats per la Generalitat, i per Decret del 26 d'octubre de 1937 la responsabilitat de llur conservació recau damunt dels Ajuntaments.¹⁵ / I com sigui que la Generalitat té un Servei dedicat especialment a la conservació del Patrimoni Històric, Artístic i Científic amb una Secció d'Arxius que pren cura d'organitzar i regir els Arxius Històrics que la Generalitat crea en diverses localitats. L'Ajuntament de Reus, atesos aquests antecedents ha pres els següents acords: / 1r.- Que, per tal de donar compliment als Decrets de la Generalitat de 4 d'agost de 1936 i de 26 de setembre de 1937, sol·licita de la Generalitat que per mitjà de la Secció d'Arxius del

Servei de Conservació del Patrimoni Històric, Artístic i Científic, vulgui fer-se càrrec dels diversos Arxius antics que actualment estan posats sota la protecció municipal per a que pugui crear l'Arxiu Històric de Reus a semblança dels que ja han estat creats en altres poblacions de Catalunya. / 2n.- Que a tal finalitat destina a la futura instal·lació de l'Arxiu Històric de Reus l'edifici ..., amb els corresponents serveis d'aigua i llum. / 3r.- Que la Generalitat i en la seva representació la Secció d'Arxius prendrà aquelles mesures de protecció dels Arxius que les circumstàncies aconsellin".¹⁶

Tot comparant aquest text amb el d'un altre document, una còpia mecanoscrita adreçada al "Sr. Cap dels Serveis d'Arxius Històrics de Catalunya" i procedent de l'antic arxiu particular de Salvador Vilaseca, hem vist que aquest —pràcticament— només hi va modificar la frase "per la intervenció oficial o per l'esforç i abnegació particular", canviant-la per "la intervenció del Delegat de la Comissaria General de Museus a Reus ajudat per alguns ciutadans de bona voluntat",¹⁷ i que hi va afegir el nom de l'edifici en què es podia instal·lar l'Arxiu, és a dir, "l'edifici gòtic de la plaça del Castell".¹⁸

El 28 de gener de 1938, el DOGC va publicar un decret de Cultura en què es reorganitzava la Secció d'Arxius de la Generalitat. El seu preàmbul explicava, entre altres coses, que "en aquesta organització es preveu l'existència a Barcelona de l'Arxiu Històric General de Catalunya, la dels Arxius a les ciutats Caps de Vegueria i els d'altres poblacions on s'hagin produït de temps concentracions documentals".

I també deia, al seu article primer, que la Secció d'Arxius compendria, a més de l'Arxiu Històric General de Catalunya: "b) Els Arxius Històrics instal·lats a les ciutats Caps de Vegueria, integrats per la documentació que ja de fet hi estés concentrada i la de les poblacions de

16. L'ofici i l'esborrany, ambdós mecanoscrits, es conserven a l'arxiu del Museu Salvador Vilaseca.

17. El delegat esmentat era Pere Rius.

18. Val a dir que la proposta de Vilaseca (mort el 1975) no es va portar a terme fins el novembre de 1986 (quaranta-nou anys després!).

14. Es refereix al BOGC citat a la nostra nota 4.

15. Vegeu la nota 13.

Notes per a la història de l'Arxiu Municipal de Reus (V)

Esiquel Gort i Juanpere

la mateixa Vegueria que no tinguin Arxiu Històric de la Generalitat. / c) Els Arxius Històrics d'aquelles poblacions on s'han produït de temps concentracions documentals i que podran ésser creats per la Generalitat si ho creu necessari i li són ofertes pels respectius Ajuntaments les degudes facilitats i garanties. Podran també tenir el caràcter d'Arxiu Històric, sense dependre directament de la Generalitat, aquells Arxius ja existents o en període de formació deguts a la iniciativa d'alguna corporació local o particular i que sigui convenient de mantenir i de relacionar amb l'organització oficial dels Arxius Històrics".¹⁹

El desenvolupament de la guerra, cada cop més desfavorable a la República, va impedir, és clar, la consecució de tots aquests importants projectes.

El trasllat a llocs segurs

El 24 de gener de 1938, un bombardeig de l'aviació feixista sobre Reus va afectar greument la casa Gay-Borràs (situada a l'actual avinguda de Prat de la Ribera), aleshores ocupada per diverses dependències i pels magatzems generals del Museu. La destrucció patrimonial fou considerable i va alertar les autoritats republicanes, tant les locals com les nacionals.

Tres dies després, el 27, Duran i Sanpere va escriure al seu amic Vilaseca: "Després de la vostra lletra del dia 3 vaig parlar telefònicament amb l'amic Pere Rius i vam convenir el dia que de Poblet estant haurien d'anar a Reus a recollir les caixes que contenen una part dels Arxius. Vaig intentar de comunicar per telèfon amb el Sr. Toda però la línia no tenia servei; vaig escriure-li immediatament i suposo que l'operació de trasllat deu haver-se fet o s'està fent. Notícies directes no en tinc, però sembla que aquesta qüestió està encarrilada. / Respecte de la Srta. Òdena,²⁰ tal com us deia en alguna conversa anterior,

jo hauria preferit que prèviament l'Ajuntament hagués pres algun acord concret sobre l'Arxiu Històric en el sentit de l'esborrall [sic] que us vaig fer a mans o en altre de similar. De totes maneres mirarem d'arreglar la situació d'aquesta Srta. en la millor forma que podrem. Us prego que li digueu que m'escrigui donant-me noms, edat, domicili, estudis fets, etc. i al mateix temps que obri a nom seu una Llibreta a la Caixa de Pensions per a la Velleja i d'Estalvis (no a la Caixa d'Estalvis de la Generalitat) per a que hi poguem fer les imposicions sense necessitats de girs ni recaders. És així com ho fem per tot, I que m'envii el n.º. de Llibreta que li hagin donat. / D'aquesta manera podré veure d'encarregar-li un treball concret amb relació als Arxius que hauran quedat a Reus. / La qüestió de l'edifici és millor de deixar-la resolta però no té pressa. Ara el que cal que ens preocupi és la salvació dels Arxius i el llur condicionament per a que no s'hi produeixin barreges. / Acabo de parlar amb el Sr. Toda. Diu que havia suspès el viatge del camió a Reus per causa de les desgràcies que hi havia ocorregut, però que es posarà d'acord telefònicament amb l'Ajuntament i amb l'amic Pere Rius per fer-lo com més aviat millor".²¹

El mes de febrer, després dels importants bombardejors del gener (que van causar prop d'un centenar de morts), el Museu de Reus va llogar una casa a Vilaplana del Camp, un poble que no havia estat objectiu dels avions feixistes. Allí es van traslladar els magatzems del Museu, allí es va instal·lar el mateix Pere Rius, i des d'allí es coordinaven els moviments dels béns patrimonials reusencs. El 12 de juny, per exemple, Rius va enllestir l'inventari dels objectes d'art que contenien les quaranta caixes que va lliurar a la Direcció General del Patrimoni per a ser traslladades als dipòsits patrimonials establerts per la Generalitat a les comarques septentrionals de Catalunya.

Bona part dels arxius documentals de Reus va ser traslladada al vell monestir de

19. DOGC, núm. 28, 28-I-38, p. 375.

20. Es tracta de Lluïsa Òdena i Florentí (1912-1992), llicenciada en filosofia i professora d'institut. Durant el temps de la guerra, i també després, va treballar en l'ordenació de l'Arxiu.

21. L'original es conserva a l'arxiu del Museu Salvador Vilaseca.

Poblet (també fora de l'abast de l'aviació rebel), on va romandre sota la custòdia del seu comissari, delegat de la Generalitat, el també reusenc Eduard Toda.²² El primer trasllat massiu, però, sembla que no es va fer fins al 30 de setembre.²³ El 16 d'aquell mateix mes, un tal Borràs, funcionari municipal, segurament, enviava a Pere Rius una carta que fa al·lusió a la salvaguarda de diversos béns: "Per encàrrec del nostre Conseller, t'escric per a pregar-te que a la que vagis a Reus, procuris entrevistar-te amb ell. Es tracta de traslladar i guardar en lloc segur l'aparell de RAJOS X del nostre Hospital i alguna cosa d'importància artística del nostre també ARXIU MUNICIPAL. / T'ho anticipo perquè comencis a mirar si a aqueixa tindràs lloc adient".²⁴

El 19 d'octubre, Antoni Llauredó va escriure a Toda: "El suposo a Vtè. bo de salut, qual cosa celebri, i també atrafegat cuidant el nostre històric Monestir, quina lloable i patriòtica tasca li agrairà la posteritat, encara que mai prou. / Ara bé, guiat per aquest patriotisme que parlàvem, li prego que volgués destinar-nos un lloc en aquest Monestir, per tal de guardar-hi algunes caixes més de documents del nostre Arxiu Municipal, en part ja evacuat i tramès, per a lliurar-lo de la possible destrucció, i per mentres duri el perill encara no desaparegut per agressions contra la nostra ciutat".²⁵

Pocs dies abans, el 10 d'octubre, el *Diari Oficial de la Generalitat de Catalunya* havia publicat un decret de Cultura pel qual es destinava el monestir de Pedralbes "a la instal·lació de l'Arxiu Històric General de Catalunya i Serveis de la Secció d'Arxius de la Generalitat".²⁶

Els primers dies de gener de 1939, a causa del ràpid avenç de les tropes rebels, el Departament de Cultura va endegar la recollida

de la documentació servada al monestir de Poblet per traslladar-la al de Pedralbes.

El dia 5, Toda, des de Poblet, va escriure a Duran i Sanpere: "En degut compliment de l'ordre de Cultura i de vostres instruccions, que seran seguides al peu de la lletra, ahir enviarem el primer camió amb part de les caixes de l'arxiu de Reus. Ara carrega de nou i penso sortirà de seguit després de dinar".²⁷

Un ofici del comissari franquista José María Muguruza y Otaño, datat a Saragossa el 15 de gener de 1939 i adreçat a l'"Ilmo. Sr. Jefe de los Servicios de Archivos y Bibliotecas", informava sobre l'ocupació de Poblet i feia un breu inventari del que hom havia "recuperat" allí, és a dir, de tot el que Toda —amb una actuació que algú, a primera vista, podria considerar deslleial i obstructionista— no havia volgut lliurar als representants de la Generalitat. La col·laboració de Toda amb el "Servicio de Defensa del Patrimonio Artístico Nacional" va arribar fins al punt d'explicar els detalls de la recollida feta uns quants dies abans. Això es desprèn d'aquest paràgraf de l'ofici de Muguruza: "Por oficio de la Generalidad del 3 de enero, el Departamento de Cultura ordenaba la entrega de los Archivos y documentos existentes en Poblet. / El día 5 fueron dos camiones de la Generalidad y el 7 cinco de carabineros con el encargo todos ellos de buidar [sic] el Monasterio. / Se les dirigió a los Archivos de menos importancia [...]".²⁸

Nogensmenys, Toda havia aconseguit mantenir a Poblet els documents procedents de l'Arxiu Municipal i de les esglésies de Sant Pere i de la Puríssima Sang de Reus. A partir d'aquell moment, i després de l'entrada de les tropes franquistes a Reus, les noves autoritats locals van iniciar les gestions encaminades al retorn dels arxius a la nostra ciutat. Però això, si escau, ja ho explicaré al pròxim article.

22. Vegeu J. MASSÓ CARBALLIDO, "Eduard Toda i el Museu de Reus (1933-1939)", *Informatiu Museu*, núm. 20 (2001), pp. 19-23.

23. Segons A. DURAN I SANPERE, "Els arxius documentals de Catalunya", obra citada, pp. 633-634.

24. L'original es conserva a l'AHMR.

25. L'original també es conserva a l'AHMR.

26. DOGC, núm. 283, 10-X-38, p. 115.

27. La carta sencera, sense les meves correccions ortogràfiques, és reproduïda per G. GONZALVO I BOU, *Cartes d'Escornalbou i Poblet. Un epistolari d'Eduard Toda a Agustí Duran i Sanpere (1922-1940)*, núm. 76. Poblet-Tàrraga, 2001, p. 90.

28. Document reproduït per A. ALTED, *Política del Nuevo Estado sobre el patrimonio cultural y la educación durante la guerra civil española*, Madrid, 1984, làms. 46-47.

Notes per a la història de l'Arxiu Municipal de Reus (V)

Ezequiel Gort i Juanpere

Els arxivers a la darrerria del segle XVIII

Durant el darrer quart del segle XVIII, els càrrecs d'arxiver i de secretari-escrivà no coincideixen més en una mateixa persona. El darrer que va acumular els dos càrrecs va ser el notari Antoni Carreres, que el 1775 era secretari-escrivà i arxiver.

Després, i fins al 1798, s'alternen dos arxivers: el Dr. Antoni Pastells i el notari Gregori Alonso de Valdès. Aquest darrer, en algun moment també va exercir de secretari-escrivà, però sense coincidir amb el càrrec d'arxiver.

Antoni Pastells va ser arxiver del 1777 al 1782, i del 1789 al 1794. Gregori Alonso de Valdès del 1783 a 1788, i del 1795 al 1798; mentre que el 1799 ho era el notari Tomàs Genovès. Cada un obreix períodes alterns de sis anys, tret del final de període.

L'organització de l'Arxiu cap a 1800

Cap a la darrerria del segle XVIII, sembla que els llibres d'actes no estaven relligats —o bé estaven en males condicions— ja que el 1790 l'Ajuntament va manar relligar-los. La mesura s'aplicà perquè deien que s'havien perdut alguns fulls: "Nota: Aquí faltan los fulls dels consells robats des de 21 septembre a 13 desembre de 1592 que parlavan de la aparició de Maria Santíssima a la fadrineta Basora, a 25 de setembre 1592. Y perquè no se extraïen, o robian més fulls de paper de est llibre se ha manat per lo ajuntament del present any de 1790 folear-lo y enquadernar-lo de nou, al cuydado del Sr. Dr. Antoni Pastells, archiver y que se guàrdia al mateix de la vila".¹

És possible que en aquest moment, es relligués tota la sèrie de les actes, ja que la tipologia del relligat dels primers quinze volums és la mateixa. Aquests volums comprenien les actes dels anys 1444 al 1741.

No només això, perquè cap aquesta època també es va reordenar tot l'Arxiu i es va fer un catàleg —un volum en foli de 586 pà-

gines—, el qual sota el títol *Indice que manifesta per orde alphabètic tot lo més digne de notar-se en los pergamins, y plicas del present arxiu*, presenta la documentació, ressenyada amb un breu regest de cada document, ordenada alfabèticament, numerada (sense seguir, però, al catàleg, un ordre numèric correlatiu) i amb indicació topogràfica (per número de calaix o bé de plica).

La documentació s'instal·lava en calaixos i en pliques. L'Arxiu, en aquell moment, disposava de vuit calaixos i de quaranta-dues pliques que contenien la documentació i cada un dels quals tenia un ordre numèric independent.

El catàleg, però, no recull els llibres. Així, hi trobem alguna referència puntual sobre el *Llibre d'Actes del Consell* núm. 9, o bé del *Llibre Verd*, entre d'altres, però no els cataloga en el seu conjunt, la qual cosa permet suposar que existia almenys un inventari específic pels llibres que no s'ha conservat, com tampoc s'han conservat els inventaris més antics, els quals en aquella època es devien guardar dins la plica núm. 7 (document núm. 8), el regest del qual diu: "Nota dels papers, privilegis y altres actes té la present vila de Reus en son Arxiu".

Aquest volum, dins d'aquesta mateixa època, va patir els efectes de la humitat i va restar parcialment malmès, per això es va començar a fer-ne una còpia que conservava totalment l'ordre anterior, fins i tot amb el mateix títol, del qual, però, només es van copiar les deu primeres pàgines, tot deixant la resta del volum en blanc. Probablement perquè el primer catàleg, tot i el desperfecte, podia seguir operatiu. Avui, aquest volum conserva només part de la coberta i es veu parcialment tacat per la humitat i amb lleus senyals al lloc de l'acció de depredadors.

Un arxiver atípic: Celedoni Vilà i Torroja

Almenys des de la darrerria del segle XVII i tot el XVIII, els arxivers són notaris o advocats (en el cas d'Antoni Pastells no consta el títol, però sí que era doctor) En canvi, el segle XIX

1. AHMR, Llibre d'Actes, n. 9 ps. 134-135. Sobre els suposats robatoris, vegeu GORT, *Notícia històrica del santuari de la Mare de Déu de Misericòrdia* (Reus, 2001), ps.46-48.

Retrat de
Celedoni Vilà

s'enceta amb un arxiver que en aquest sentit resulta atípic: Celedoni Vilà (1759-1821).

Es tracta d'un personatge que d'ofici era argenter —va fer el mestratge el 1775 i entre els anys 1780 i 1794 va ser diverses vegades secretari del Col·legi d'Argenters de Reus—, i des de 1795 va ser administrador del santuari de la Mare de Déu de Misericòrdia.

A causa del seu interès per la història local, va freqüentar no només l'Arxiu Municipal, sinó també el de la parròquia i els dels convents de la vila, dels quals en coneixia bé la documentació.

Va redactar una sèrie de llibretes temàtiques que normalment recollien les informacions per ordre cronològic amb un llenguatge descurat i això ha fet suposar que no les va fer per a ser publicades sinó pel seu gaudi personal. Tot i així, se sap que van ser utilitzades per Fèlix Torres Amat i que els seus coneixements històrics i paleogràfics van restar oberts a tothom. Mercès les seves informacions, el 1803, el pare franciscà Josep

Rius va poder escriure una voluminosa obra sobre l'aparició a Reus de la Mare de Déu el 1592, va col·laborar en un treball del Dr. Pere Anguera i Magrinyà i va assessorar a altres autors, com és el cas de Francesc Riba, de Mont-roig del Camp, el 1814.

Diu aquest autor que quan pretenia bastir la història de la seva vila, va aconseguir que el seu Ajuntament hi fes anar quinze dies Celedoni Vilà: "satisfent l'Ajuntament de Mont-roig els meus desigs i instàncies determinarà el mes de novembre de l'any 1814 fer venir el senyor Celedoni Vilà, de la vila de Reus, un dels homes que en aquesta terra se coneixen al dia pràctics de llegir escriptures antigues, i que té notícies curioses de molts segles passats, a desembre del mateix any, ajudant algunes persones aficionades a això, i al cap de quinze dies marxà dit Celedoni, quedant nosaltres amb ànim de continuar".² L'elogi permet veure com hom el tenia molt ben considerat.

Actualment, de les llibretes de Vilà n'hi ha dues de publicades. Són *Descripció de mi estimada patria la Villa de Reus*, que va ser redactada el 1787 i publicada el 1955, i *Amor al Rey y a la Pàtria, vinguda de Pere Joan Barceló dit Carrasclot, en Reus, 1713-1749*, publicada el 1954.

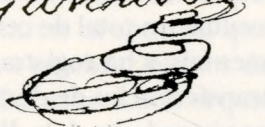
Diu Santasusagna³ que "acabada la seva tasca recercadora, el seu afany de treball es veu que el va emmenar a preparar-se per a esdevenir causídic i, quan ho fou, degué repartir el seu temps entre la feina corrent de l'Arxiu i la que li donaren els seus parroquians".

Es preparés o no, Celedoni Vilà va ser el primer arxiver que a Reus va accedir a aquest càrrec a partir del seu interès i coneixement de la història local i no pas com a jurista. És, en aquest sentit, el primer arxiver modern.

2. RIBA, Francesc. *Història de Mont-roig del Camp* (Reus, 1991), p. 15.

3. SANTASUGNA, Joaquim, *Reus i els reusencs en el Renaixement de Catalunya fins al 1900* (Reus, 19822), p. 45.

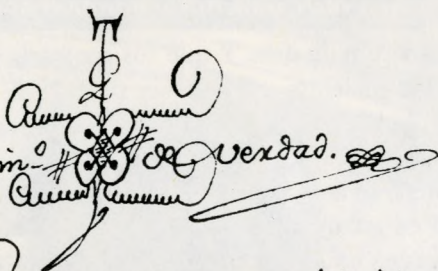
Antoni Pascual Archivero

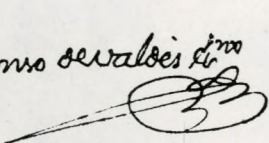
Celedonio Vilà archivero

Entestim^o de Verdad.

Gregorio Alonso de Valdes

Signatures d'alguns arxiviers de l'època.

Una conseqüència de la guerra

Celedoni Vilà figura com a arxiver almenys del 1801 al 1806. Després, els efectes de la guerra del Francès es van deixar sentir a l'Arxiu, entre altres aspectes perquè, una vegada més, va desaparèixer el càrrec d'arxiver, de la mateixa manera com en aquest moment també va desaparèixer algun altre dels càrrecs municipals. El 1811, l'Ajuntament ho justificava de la següent manera en el ple d'oficis d'aquest any: "y por lo que respeta a otros empleos que era costumbre proveher en años anteriores y que se echarian aquí de menos si se omitiera esta inteligencia, determinaron los susodichos magníficos señores capitulares no hacerlo en el corriente por no considerarlo necesario". Un text idèntic figura a l'acta del ple d'oficis de 1813. Més endavant no tornem a trobar aquesta diligència, però l'ofici ja no es va restituir i llavors passaren alguns anys abans que no es tornés a crear la figura d'arxiver.

Pere Anguera i Magrinyà

Un altre personatge relacionat amb l'Arxiu, tot i que no va ser mai arxiver, va ser el Dr. Pere Anguera i Magrinyà (1767-1834) que va ser advocat dels Reials Consells, batlle, síndic i regidor de Reus en diverses ocasions, amb el qual en algun moment va col·laborar Celedoni Vilà.

Amb un interès bàsicament genealògic, va fer un buidatge de la documentació de l'escribania comuna, aleshores regida pel prior de l'església parroquial de Reus.

El seu treball avui té interès, especialment, pels esments que fa a la documentació notarial del segle XIII, actualment perduda.

Va escriure —o va fer escriure, perquè s'observa el treball de diversos escrivans— almenys sis llibretes de les quals l'Arxiu en conserva quatre. Es tracta, en tots els casos coneguts, de reculls de notícies ordenades per cognoms.

L'Arxiu 2002

El moviment documental

A diferència dels anys anteriors, el nombre de les consultes dels usuaris externs a l'Arxiu Administratiu no han augmentat, però sí que ha variat el tipus de consulta, ja que fins ara es consultaven fonamentalment els butlletins oficials, mentre que percentualment aquest any ha augmentat força la consulta de documentació, d'acord amb el següent quadre:

	Consultes	%
Butlletins	120	23,9
Prensa	135	26,8
Documentació	198	39,4
Assessorament	50	9,9

Pel que fa a les consultes documentals, cal diferenciar les dels investigadors, que es fan sobre la documentació pública de lliure accés, i les dels usuaris que han consultat en qualitat de persones interessades la documentació d'accés restringit. En aquest darrer cas s'han fet setanta-tres consultes, el que representa el 37% del total.

També cal destacar l'apartat d'assessorament que es basa en la consulta per part dels usuaris dels temes més variats sobre la documentació de l'Arxiu o bé, en general, sobre la història de la ciutat i el Camp, genealogia familiar, etc. En aquests casos, les consultes rarament comporten l'accés directe a la documentació, sinó més aviat l'orientació sobre les fonts arxivístiques o bibliogràfiques existents, i si és el cas, fins i tot orientacions metodològiques.

La consulta interna —és a dir, feta des dels diferents departaments municipals— ha passat del miler de peticions, de les quals el 93,1% es referix a documents, i d'aquests gairebé la meitat de casos ha comportat la sortida dels documents en préstec, mentre que la resta s'ha resolt amb la tramesa de fotocòpia o bé per fax, correu electrònic o telèfon.

Igualment, hi ha hagut un moviment

intern de documentació notable, ja que s'han avaluat un total de cent-vuitanta unitats documentals, s'ha registrat l'entrada de vint-i-una transferències de documentació administrativa procedents dels diversos departaments de l'Ajuntament, i pel que fa la documentació històrica, s'ha transferit un fons particular important que fins aquest any era al Museu, i que correspon a Cels Gomis, format per la seva correspondència, notes de camp, originals de llibres, etc. També en el capítol d'entrada de documentació amb valor històric, cal registrar la compra, en subhasta, d'una llibreta i un llibre del segle XIX.

Les publicacions de l'Arxiu

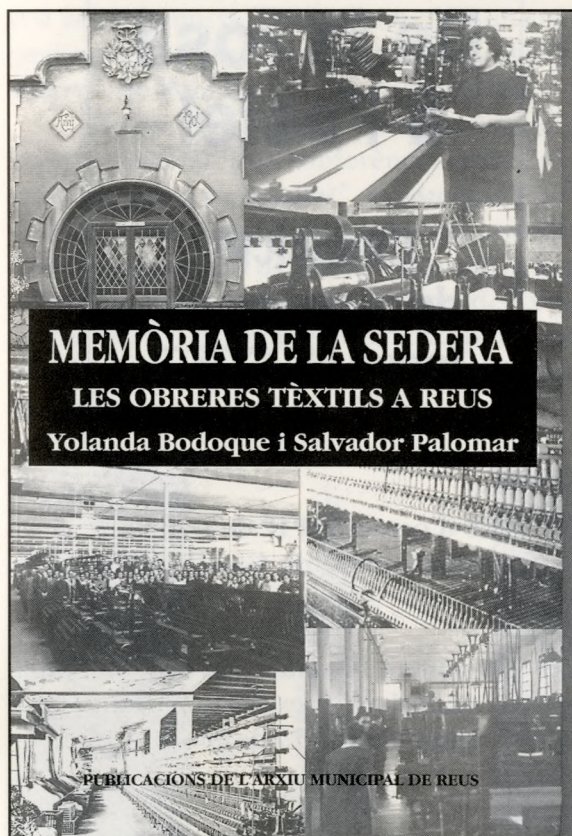
Al llarg d'aquest any s'han publicat tres títols nous de la col·lecció "Publicacions de l'Arxiu Municipal":

— Joaquim M. Bartrina. *Entre les raons poètiques i les científiques*. És el segon volum de

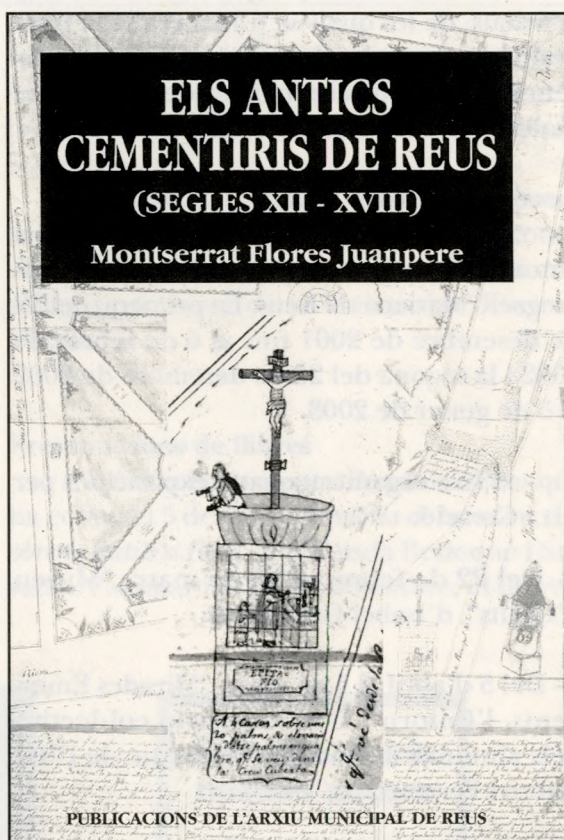
la col·lecció. Es tracta d'un recull de les ponències que es presentaren al simposi que sota el mateix títol es va celebrar el mes de febrer de 2001 al teatre Bartrina, i amb el qual l'Arxiu ja hi havia col·laborat organitzant una exposició bibliogràfica i amb la publicació fac-símil d'un treball de Bartrina.

El volum recull, a més, alguns articles sobre el mateix personatge que no es van presentar al simposi, i dos projectes del seu monument a Reus, un dels quals inèdit —i conservats a l'Arxiu Municipal— per completar la informació sobre aquest personatge.

— *Memòria de la Sedera. Les obreres tèxtils a Reus*, de Yolanda Bodoque i Salvador Palomar. És el tercer volum de la col·lecció. Es tracta d'un doble estudi. Per una banda sobre la memòria obrera, “Les obreres tèxtils de la postguerra a Reus” de Yolanda Bodoque, i

per altra banda, sobre l'evolució de la indústria a Reus des d'una perspectiva històrica i etnològica, “La indústria tèxtil reusenca fins als anys 30: treball femení i emancipació social”, de Salvador Palomar. L'edició compta amb la col·laboració de la Regidoria de Polítiques per a la Igualtat.

— *Els antics cementiris de Reus (segles XII-XVIII)*, de Montserrat Flores. És el quart volum de la col·lecció. Es tracta d'un estudi molt detallat dels antics fossars de la ciutat, tant els urbans —el primitiu, al costat de l'església i el del Fossar Vell— com els d'extramurs —els dels convents, el dels albat— i els d'apestats —el de sant Roc o del Roser, el de na Palera— que es completa amb la transcripció íntegra de la pràctica totalitat de la documentació que guarda l'Arxiu sobre aquest tema. L'edició compta amb la col·laboració de Gesfursa.

Activitats de la sala d'actes

D'acord amb el reglament d'ús de la sala d'actes, que s'aplica des d'enguany, s'ha regularitzat el nombre d'activitats de l'Arxiu Municipal de Reus i la gestió ha passat a la Regidoria de Cultura.

En total s'han programat trenta-dues activitats, de les quals se n'han realitzat trenta. En concret, deu exposicions, cinc conferències, quatre presentacions de llibres, tres taules rodones i vuit actes més.

Les exposicions

Com és habitual, l'any s'ha obert i s'ha tancat amb les mostres pessebristes de la Congregació Mariana de Reus. La primera, del 22 de desembre de 2001 fins al 6 de febrer de 2002 i la segona del 20 de desembre de 2002 al 5 de gener de 2003.

S'han organitzat quatre exposicions per Art i Creació:

— Del 22 de febrer al 24 de març, "Museu d'Oblits", d'Isabel Granollers.

— Del 5 d'abril al 5 de maig, "Mirades Emergents, l'Entorn". Una exposició col·lectiva dels alumnes de batxillerat artístic de l'IES Gabriel Ferrater.

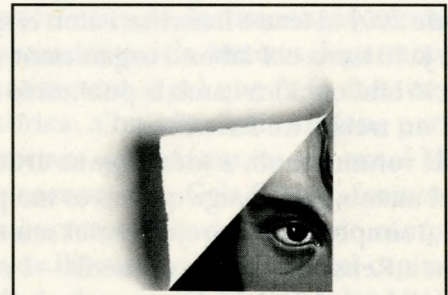
— Del 14 de maig al 16 de juny, "Encontres", de David Abella.

— Del 15 de novembre al 15 de desembre, "Habitatge", de Sílvia Ferran.

Des de l'IMAC s'han organitzat tres exposicions més:

— Del 17 al 30 de juny, exposició de dibuixos del Parc de Nadal, sota el lema: "Fes el teu final de la tronada".

— Del 12 al 27 de setembre, exposició d'olis de Josep M. Gort, "De la Rosa a l'Estel".

De la rosa a l'estel

**Exposició
de pintures de
Josep M. GORT**

— Del 28 d'octubre al 12 de novembre, fotografies sobre l'obra de Gaudí, de Josep M. Jornet.

Finalment l'Arxiu i Carrutxa han organitzat l'exposició "Les festes Populares del Nepal", entre els dies 15 de gener al 15 de febrer.

Les conferències i les taules rodones

S'inicien amb la xerrada "El Nepal, terra de festivals", a càrrec de Manel Carrera, el dia 15 de gener. L'organitza l'Arxiu, conjuntament amb Carrutxa. Per continuar aquest cicle, el dia 30 de gener es fa la xerrada "Tengboche, al cor de l'Himalàia", a càrrec de l'antropòleg Andreu Antebi, i es completa

ACIMITS A L'ENTORN DE L'EXPOSICÓ

<- Vistes per a grup

Núcleos de trabajo: alumnos de primaria, secundaria, ESO, bachillerato, ciclos formativos I y II

Horari: de dimarts a divendres, de 10 a 13h i de 17 a 20h, prebu reserva de dades

Del 22 de febrer al 24 de març de 2002

INSTITUT MUNICIPAL D'ACCIÓ CULTURAL

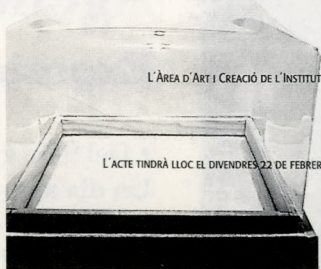
<- Sala d'Actes de l'Arxiu Històric Municipal

P. del Castell 4

tel.: 977 112 113 fax: 977 778 151

A/e: atimac@reus.net

horari: de dimarts a divendres de 17 a 20 h, dissabtes d'11 a 13 h i de 17 a 20 h, diumenges i festius tanca

L'ÀREA D'ART I CREACIÓ DE L'INSTITUT MUNICIPAL D'ACCIÓ CULTURAL DE REUS ES COMPLAU A CONVIDAR-VOS A LA INAUGURACIÓ DE L'EXPOSICIÓ

MUSEU D'OBLITS ISABEL GRANOLLERS

L'ACTE Tindrà lloc el divendres 22 de febrer de 2002, a les vuit del vespre, a la Sala d'Actes de l'Arxiu Històric Municipal, Pl. del Castell 4

amb una projecció de vídeo. Finalment, el dia 6 de febrer es fa una taula rodona "Festes llunyanes, reflexions properes", amb Manel Carrera, Salvador Palomar i d'altres.

El 3 de març, l'Arxiu i Carrutxa organitzen la conferència "Elles i les ovelles: una experiència de treball de camp a Miranda do Douro", de Pepi Farnós i Xisca Martorell,

El dia 20 de març, Pilar Dellunde i Carme Porta fan una conferència sobre "Actuacions per a la igualtat", organitzada per l'ERC, i el 28 de maig es fa una taula rodona sobre "Quin model de conservació volem per a les muntanyes de Prades?" a càrrec de Josep Germain, i "Les propostes d'ERC per a les muntanyes de Prades" a càrrec de Xavier Vendrell.

El 24 de maig, es fa una taula rodona a l'entorn del tema "Quin futur volem per a la música tradicional?" a càrrec de l'Aula de Sons.

Finalment, l'Arxiu i Carrutxa organitzen la conferència, "La memòria biogràfica com a objecte d'estudi", a càrrec de Joan Prat, antropòleg i professor de la Universitat Rovira i Virgili.

Presentacions de llibres

L'Arxiu ha presentat dos dels llibres que ha editat: el 5 de març, *Memòria de la sedera. Les obreres tèxtils a Reus*, de Yolanda Bodoque i Salvador Palomar i el 18 de desembre, el llibre

les festes al Nepal
Una mirada llunyanana

Coneguem els nostres autors

Xerrada amb Jesús Moncada

Cloenda Taller de Lectura

Dijous, 13 de juny de 2002 a les 8 del vespre

Arxiu Històric Municipal
Plaça del Castell, 4
REUS

Més informació al Tel. 977 34 30 54

organitzen

AJUNTAMENT DE REUS
Regidoria de Polítiques per a l'igualtat

AJUNTAMENT DE REUS
Regidoria de Cultura
Servei Municipal de Biblioteques

amb la col·laboració de

Generalitat de Catalunya
Institució de les Lletres Catalanes

Joaquim M. Bartrina. *Entre les raons poètiques i les científiques*, que recull les ponències i les comunicacions que es presentaren al simposi que sota el mateix títol es va fer l'any passat al Teatre Bartrina. La presentació ha anat a càrrec de Rosa Cabré i Montserrat Corretger, amb una lectura de poemes de Bartrina a càrrec de Dolors Juanpere.

El 17 de juny, es presenta el llibre *Guardadors de la Tronada. 50 anys d'història*, d'Anton Bages i Pere Martorell. L'acte compta amb la presència de l'alcalde, Lluís Miquel Pérez.

Finalment, el 28 de novembre, es presenta l'*Agenda llatinoamericana de 2003. Diàleg entre cultures, pau entre religions*, a càrrec d'Antoni Oliach, regidor de Drets Civils i Cooperació, i Francesc Xamar. Hi ha també una conferència a càrrec de Rosa Canyadell.

Altres actes

El dia 20 d'abril, com un dels actes de Sant Jordi, es fa durant tot el dia una lectura del llibre de *El Quixot*.

El mes de maig es fan unes projeccions de vídeos de circ, dins el festival *Trapezi*, els dies 4, 5, 6 i 7. També dins d'aquest cicle, el dia 11 es presenta el *20 Circ Cric 02*.

El 13 de juny, es fa la cloenda del *Taller de Lectura*, amb una xerrada de Jesús Montcada, organitzada per la Regidoria de Políques per a la Igualtat i pel Servei Municipal de Biblioteques. Agenda

Agenda Exposicions

- Del 9 de gener al 10 de febrer

Un dia amb Gaudí

Fotografies de Joan Chamorro

Organitza: IMAC

- Del 24 de febrer al 2 de març

25 anys de Carnaval

Organitza: AHMR, Museu de Reus, Centre de Lectura

- Del 7 al 27 de març

El crit silencià

Organitza: Regidoria de Políiques per a la Igualtat

Altres actes

- 6 de març

Presentació del llibre

Aquí es vé a triar!

de Montserrat Soronellas i altres

Organitza: Regidoria de Políiques per a la Igualtat, AHMR

- 11 de març

Conferència

Els drets humans a Colòmbia

Organitza: Regidoria de Drets Civils i Cooperació.

- 12 de març

Cloenda Taller de Lectura 2003

Organitza: Regidoria de Políiques per a la Igualtat, Servei de Biblioteques.

